

ДЕРЖАВНА СЛУЖБА УКРАЇНИ З НАДЗВИЧАЙНИХ СИТУАЦІЙ
Навчально-методичний центр цивільного захисту та
безпеки життєдіяльності Кіровоградської області

КЕРІВНИЦТВО ДЛЯ СТАРОСТИ: ЯК ЗАБЕЗПЕЧИТИ СТАБІЛЬНІСТЬ ГРОМАДИ В УМОВАХ БЛЕКАУТУ

НАВЧАЛЬНО-
МЕТОДИЧНИЙ ПОСІБНИК

2025

ДЕРЖАВНА СЛУЖБА УКРАЇНИ З НАДЗВИЧАЙНИХ СИТУАЦІЙ
Розглянуто та схвалено методичною комісією НМЦ ЦЗ та БЖД Кіровоградської області, протокол № 2 від 25 лютого 2025 року

Рецензенти:

Вареник С.І. - викладач Кропивницьких територіальних курсів ЦЗ та БЖД НМЦ ЦЗ та БЖД Кіровоградської області

Єфімова О.В. - методист кабінету навчального Навчально-методичного центру цивільного захисту та безпеки життєдіяльності Луганської області

Агаркова С.М.

КЕРІВНИЦТВО ДЛЯ СТАРОСТИ: ЯК ЗАБЕЗПЕЧИТИ СТАБІЛЬНІСТЬ ГРОМАДИ В УМОВАХ БЛЕКАУТУ: Навчально-методичний посібник – Кропивницький: НМЦ ЦЗ та БЖД Кіровоградської області, 2025 – 21 с.

Методичний поради́ник «Керівництво для старости: як забезпечити стабільність громади в умовах блекауту» розроблений з метою підвищення рівня готовності керівників старостинських округів до дій у надзвичайних умовах, спричинених блекаутом, забезпечення алгоритмів для ефективного реагування на різні аспекти енергетичної кризи, формування практичних навичок та підготовки до роботи у стресових ситуаціях.

Рекомендації розроблені для забезпечення оперативної координації, підтримки життєдіяльності населення та мінімізації наслідків надзвичайних ситуацій.

ЗМІСТ

ВСТУП	4
1. РОЗДІЛ І. ОСНОВНІ ПРИЧИНИ ТА НАСЛІДКИ ДЛЯ НАСЕЛЕННЯ, ПОВ'ЯЗАНІ ІЗ БЛЕКАУТАМИ	5
2. РОЗДІЛ ІІ. ОРГАНІЗАЦІЯ ДІЯЛЬНОСТІ СТАРОСТИ В УМОВАХ НАДЗВИЧАЙНИХ СИТУАЦІЙ	7
3. РОЗДІЛ ІІІ. АЛГОРИТМ ДІЙ КЕРІВНИКА СТАРОСТИНСЬКОГО ОКРУГУ В УМОВАХ БЛЕКАУТУ	9
3.1. Оцінка ситуації	9
3.2. Участь в екстреному засіданні штабу органів місцевого самоврядування	9
3.3. Інформування населення	10
3.4. Організація допомоги	10
3.5. Координація з екстреними службами	10
3.6. Моніторинг і корекція дій	10
3.7. Завершення та аналіз	10
4. РОЗДІЛ ІV. УЧАСТЬ СТАРОСТИ В ОРГАНІЗАЦІЯ НАВЧАННЯ ТА ТРЕНУВАННЯ СЕРЕД ПРАЦІВНИКІВ ТА МЕШКАНЦІВ СТАРОСТИНСЬКОГО ОКРУГУ	11
4.1. План організації тренування	11
4.2. Проведення теоретичних занять із працівниками старостинського округу	12
4.3. Ознайомлення мешканців із базовими правилами дій під час блекауту	12
4.4. Участь у практичних заходах для відпрацювання взаємодії між слу- жбами та населенням	12
4.5. Організація навчання населення через консультаційні пункти	13
5. РОЗДІЛ V. ОРГАНІЗАЦІЯ РОБОТИ ПУНКТІВ НЕЗЛАМНОСТІ В УМОВАХ БЛЕКАУТУ	15
5.1. Організаційні заходи	15
5.2. Матеріально-технічне забезпечення	16
5.3. Функціонування пунктів	16
6. РОЗДІЛ VI. ПОРЯДОК ДІЙ ДЛЯ НАСЕЛЕННЯ В УМОВАХ БЛЕКАУТУ	17
6.1. Підготовчі заходи	17
6.2. Дії в момент настання блекауту	18
6.3. Подальші дії в умовах тривалого блекауту	18
6.4. Безпека та порядок	18
6.5. Відновлення електоропостачання	18
ВИСНОВКИ	20
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	21

ВСТУП

Блекаут – це масштабне тривале відключення електроенергії, яке охоплює значну територію. Він викликається порушенням роботи енергетичних систем і має серйозні наслідки для життєдіяльності населення. Тривалий блекаут може паралізувати роботу багатьох установ та громадських об'єктів, таких як офіси, школи, лікарні, магазини чи промислові підприємства.

Важливо розуміти різницю між *блекаутом* та *повним припиненням електропостачання*.

Повне припинення енергопостачання та блекаут мають подібний зміст, але між ними є певна різниця.

Повне припинення енергопостачання означає ситуацію, коли електропостачання відсутнє в певному регіоні, місті або районі.

Характеристика:

- Може бути локальним або масштабним.
- Зазвичай викликається аварією, ремонтними роботами, погодними умовами чи іншими короткочасними причинами.
- Відновлення енергопостачання можливе за відносно короткий період.

Приклад: Відключення електроенергії в окремому населеному пункті через пошкодження лінії електропередач.

Блекаут означає масштабне і тривале відключення електроенергії, що охоплює великі території (області, країни або навіть кілька країн).

Характеристика:

- Виникає внаслідок серйозних порушень у роботі енергосистеми.
- Може супроводжуватися відключенням інших комунікацій: водопостачання, теплопостачання, інтернету, мобільного зв'язку.
- Відновлення займає значно більше часу, оскільки часто потребує масштабних ремонтів або перезапуску енергосистеми.

Приклад: Відключення електроенергії у великій частині країни через дисбаланс у роботі національної енергосистеми.

Повне припинення енергопостачання може бути локальним і короткочасним.

Блекаут – це масштабний і тривалий збій, який зачіпає більшу кількість інфраструктури та людей. Залежно від контексту, ці терміни можуть частково перекриватися, але їх слід використовувати відповідно до масштабу події.

У сучасних умовах ризику тривалих відключень електропостачання, спричинених блекаутом, є реаліями, що можуть вплинути на:

- життєдіяльність громад (відсутність тепла, світла, зв'язку);
- ефективність роботи місцевого самоврядування та критичної інфраструктури;

- психологічний стан населення, зокрема соціально незахищених груп (літні люди, діти, особи з інвалідністю);
- тривалий блекаут може паралізувати роботу багатьох установ та громадських об'єктів, таких як офіси, школи, лікарні, магазини чи промислові підприємства.

Підготовка до дій в умовах блекауту забезпечить:

- стійкість громад: можливість продовжувати функціонування основних послуг навіть у кризових умовах;
- зменшення наслідків: завчасне планування та підготовка дозволяють мінімізувати шкоду та втрати;
- підтримку порядку: чіткі алгоритми запобігають хаосу та паніці серед населення;
- покращення координації: ефективна взаємодія між службами та органами місцевого самоврядування.

РОЗДІЛ І. ОСНОВНІ ПРИЧИНИ ТА НЕГАТИВНІ НАСЛІДКИ ДЛЯ НАСЕЛЕННЯ, ПОВ'ЯЗАНІ ІЗ БЛЕКАУТАМИ

Техногенні причини

- Аварії на електростанціях (теплових, атомних, гідро- чи сонячних): поломка обладнання або вихід з ладу ключових вузлів.
- Перевантаження енергосистеми: надмірне споживання електроенергії, що перевищує потужність мережі.
- Вихід з ладу енергетичної інфраструктури: пошкодження трансформаторів, кабелів, ліній електропередачі тощо.
- Нестача енергетичних ресурсів: відсутність палива для генерації електроенергії (вугілля, газу, мазуту тощо).

Природні фактори

- Стихійні лиха: сильні буревії, зливи, снігові бурі, землетруси, повені, урагани, які пошкоджують лінії електропередачі.
- Кліматичні умови: аномальна спека або холод, які підвищують споживання енергії та призводять до перевантаження системи.
- Сонячні бурі: вплив на магнітне поле Землі, що може пошкодити електронне обладнання.

Військові дії та диверсії

- Удари по об'єктах критичної інфраструктури: ракетні обстріли, авіаудари чи артилерійські атаки.
- Кібератаки на енергомережу: злам систем управління енергетичними об'єктами.
- Диверсії: підриви трансформаторів, ліній електропередачі або інших ключових елементів енергосистеми.

Людський фактор

- Помилки персоналу: неправильні дії або рішення операторів.

- Недбалість або корупція: неналежне обслуговування чи несвоєчасний ремонт обладнання.

- Саботаж: свідомі дії, спрямовані на порушення роботи системи.

Економічні та організаційні причини:

- Нестача фінансування для модернізації та ремонту енергосистеми.

- Неправильне планування: відсутність резервних потужностей або неналежна підготовка до пікових навантажень.

- Енергетична залежність: зменшення імпорту або дефіцит палива через геополітичні конфлікти чи економічні санкції.

Аварійні ситуації в суміжних енергосистемах

- Збої в сусідніх країнах або регіонах, що можуть спричинити каскадний ефект і вплинути на загальну мережу.

Негативні наслідки для населення, пов'язані з блекаутами:

- Перебої в електропостачанні життєво важливих об'єктів (лікарень, насосних станцій, комунальних служб).

- Втрата доступу до водопостачання через зупинку насосного обладнання.

- Порушення функціонування систем опалення в холодний період.

- Складнощі в роботі медичних закладів, включаючи відсутність можливості проведення операцій або підтримання життєзабезпечення пацієнтів.

- Зупинка громадського транспорту через відсутність електроенергії.

- Соціальна напруга через відсутність комунікації (інтернету, телефонного зв'язку).

- Загроза безпеці через відключення освітлення вулиць та сигналізацій.

- Економічні збитки через зупинку виробництва та роботи підприємств.

- Збільшення випадків надзвичайних ситуацій, пов'язаних із використанням генераторів або інших автономних джерел енергії (пожежі, отруєння чадним газом).

РОЗДІЛ II.

ОРГАНІЗАЦІЯ ДІЯЛЬНОСТІ СТАРОСТИ В УМОВАХ НАД- ЗВИЧАЙНИХ СИТУАЦІЙ

ОБОВ'ЯЗКИ СТАРОСТІВ СТАРОСТИНСЬКИХ ОКРУГІВ В УМОВАХ КРИЗОВОЇ СИТУАЦІЇ

Староста старостинського округу відіграє ключову роль у підготовці та проведенні заходів для забезпечення життєдіяльності громади під час блекауту.

Обов'язки старостів старостинських округів в умовах надзвичайних ситуацій регулюються законодавством України та місцевими нормативними актами. Основні завдання старост пов'язані з організацією життєдіяльності громади, координацією дій населення та комунікацією з органами влади. Частина 3 статті 54¹ Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні» визначає, що **повноваження, права та обов'язки старости** визначаються Законом та **Положенням про старосту**, яке затверджується рішенням відповідної місцевої ради.

Що має містити Положення про старосту? Залежно від специфіки громади, у Положенні зазвичай прописуються такі аспекти:

Загальні положення

- Визначення правового статусу старости.
- Підпорядкування старости та його взаємодія з головою громади, виконкомом та місцевими органами влади.

Обов'язки та повноваження старости

- Представлення інтересів мешканців старостинського округу у виконавчих органах громади.
- Участь у розробці місцевих програм, сприяння розвитку території.
- Контроль за станом інфраструктури, соціального захисту, медицини, освіти тощо.
- Організація заходів цивільного захисту населення.
- Інформування громади щодо важливих питань та надзвичайних ситуацій.
- Підготовка пропозицій до бюджету громади, що стосуються округу.

Права старости

- Ініціювати громадські слухання та збори мешканців округу.
- Вимагати від органів влади та комунальних служб реагування на проблеми громади.
- Вносити пропозиції до місцевої ради щодо розвитку території.
- Отримувати інформацію про діяльність громади, що стосується його округу.

Взаємодія старости з органами влади та громадськістю

- Співпраця з виконкомом громади та місцевими депутатами.
- Робота з громадськими організаціями, волонтерами та благодійниками.

- Проведення зустрічей із мешканцями та звітування про свою діяльність.

Організація діяльності старости в умовах надзвичайних ситуацій

- Оповіщення та евакуація населення.
- Взаємодія з рятувальними службами та територіальною обороною.
- Організація гуманітарної допомоги та підтримка вразливих категорій населення.
- Забезпечення функціонування критичної інфраструктури.

Фінансове та матеріально-технічне забезпечення діяльності старости

- Джерела фінансування діяльності старости.
- Надання службового приміщення, технічних засобів зв'язку та транспорту (за наявності ресурсів).
- ***Припинення повноважень старости***
- Умови дострокового припинення повноважень (звільнення, відставка, реорганізація округу тощо).

Внутрішнім документом, який конкретизує права, обов'язки та відповідальність старости є посадова інструкція. Посадова інструкція старости регламентується законодавством України, рішеннями місцевої ради та містить чіткий перелік обов'язків, прав та відповідальності.

Положення про старосту та посадова інструкція – це ключові документи, що визначають його роль, обов'язки та права в межах громади. Визначають функції старости у забезпеченні життєдіяльності громади, особливо в умовах кризових ситуацій.

Староста старостинського округу відіграє важливу роль у взаємодії між місцевою владою, службами екстреного реагування та мешканцями громади. Староста сприяє та надає допомогу жителям старостинського округу. Його функції включають організацію, комунікацію та контроль заходів у разі надзвичайних ситуацій, пов'язаних з блекаутом, а саме:

- **Прийняття участі у координації дій місцевої влади та служб екстреного реагування** – староста співпрацює з відповідними структурами, включаючи рятувальні служби, поліцію та сили правопорядку, місцеву владу, комунальні підприємства, медичні заклади, тощо.

- **Прийняття участі в організації інформування населення** – доведення до жителів інформації про пункти незламності, правила поведінки під час відключення електроенергії та методи забезпечення базових потреб.

Бере участь у заходах щодо:

контролю за забезпеченням критичних об'єктів – сприяння у постачанні генераторів, паливно-мастильних матеріалів, засобів зв'язку та водопостачання.

проведення навчальних тренувань – відпрацювання алгоритмів дій населення у разі відключення електроенергії, використання альтернативних джерел енергії та підтримка безпеки в громаді.

залучення волонтерських та громадських організацій – організація спільних заходів для підтримки вразливих категорій населення (людей похилого віку, маломобільних осіб, сімей з дітьми).

Важливо розуміти, що ці повноваження не наділяють старосту організаційними чи контролюючими функціями. Староста **лише бере участь** у виконанні розпоряджень чи здійсненні функцій, які здійснюють інші суб'єкти. Це має бути врегульовано щонайменше у Положенні про старосту чи в інших локальних документах. Ризик «взяття участі» може бути підмінено безпосереднім покладанням на старосту повноцінної організації виконання рішень, розпоряджень тощо. Повноваження потребує від старости певних організаційних дій та напрацювання локального механізму його здійснення.

РОЗДІЛ III.

АЛГОРИТМ ДІЙ КЕРІВНИКА СТАРОСТИНСЬКОГО ОКРУГУ В УМОВАХ БЛЕКАУТУ

3.1. Оцінка ситуації

Встановлення причини та масштабу блекауту: Зв'язатися з енергопостачальною компанією та місцевими органами влади для отримання інформації про причини та орієнтовний час відновлення електропостачання.

Визначення впливу на критичну інфраструктуру: Перевірити стан лікарень, шкіл, водопостачальних систем, пунктів обігріву тощо.

Оцінка потреб населення: Зібрати інформацію про потреби мешканців, зокрема вразливих груп (люди похилого віку, особи з інвалідністю, родини з маленькими дітьми).

3.2. Участь в екстреному засіданні штабу органів місцевого самоврядування

Якщо екстрене засідання штабу відбувається на території старостинського округу:

Визначте місце збору: Якщо є можливість, обирайте приміщення з альтернативними джерелами енергії (генератори, автономне освітлення, пічне опалення). Заздалегідь перевірте запаси палива, ліхтарів, батарейок та інших необхідних засобів.

Сповістіть працівників старостинського округу, які входять до складу штабу: Використовуйте всі доступні канали зв'язку: мобільний зв'язок, радіостанції, гучномовці, кур'єрів.

Розподіліть обов'язки: Призначте відповідальних за кожний напрямок роботи (забезпечення зв'язку, координація волонтерів, доставка води/їжі).

Підготуйте необхідне обладнання: Карти району, ліхтарі, паперові журнали для записів. Засоби для фіксації рішень: блокноти, тощо.

Фіксація рішень: Всі прийняті рішення записуються з чіткими строками виконання.

3.3. Інформування населення

Розповсюдження інформації про ситуацію: Використовувати доступні канали зв'язку: мобільний зв'язок, радіо, соціальні мережі, оголошення.

Пояснення правил безпеки: Закликати мешканців уникати перевантаження електромереж під час відновлення живлення. Нагадати про безпечне використання генераторів, свічок та інших джерел світла.

3.4. Організація допомоги

Розгортання пунктів незламності та підтримки: Забезпечити роботу пунктів обігріву з резервними джерелами енергії, теплими напоями та їжею.

Забезпечення базових потреб: Організувати доставку води, продуктів харчування, ліків.

Допомога вразливим групам: Провести обхід самотніх людей похилого віку, людей з інвалідністю та багатодітних родин.

3.5. Координація з екстреними службами

Взаємодія з відповідними органами: Співпрацювати з підрозділами ДСНС, національною поліцією, медичними установами та енергетичними компаніями.

Участь у координаційних нарадах: Участь у засіданнях місцевих штабів із ліквідації наслідків блекауту.

Забезпечення громадського порядку: Організувати чергування з місцевими силами правопорядку.

3.6. Моніторинг та корекція дій

Постійний контроль ситуації: Моніторити зміни в ситуації та потреб населення.

Звітність: Регулярно звітувати перед органами місцевого самоврядування про вжиті заходи.

Коригування дій: У разі зміни обставин адаптувати план дій відповідно до ситуації.

3.7. Завершення та аналіз

Інформування про завершення блекауту: Оповістити населення про відновлення електропостачання.

Підготовка звіту: Скласти підсумковий звіт про вжиті заходи. Подати до органів місцевого самоврядування.

Покращення плану реагування: Внести зміни до плану дій на майбутнє, враховуючи отриманий досвід.

Цей Алгоритм дій допоможе ефективно організувати роботу керівника старостинського округу та забезпечити підтримку мешканців у разі блекауту.

РОЗДІЛ IV.

УЧАСТЬ СТАРОСТИ В ОРГАНІЗАЦІЇ НАВЧАННЯ ТА ТРЕНУВАННЯ СЕРЕД ПРАЦІВНИКІВ ТА МЕШКАНЦІВ СТАРОСТИНСЬКОГО ОКРУГУ

У сучасних умовах кожен громадянин має володіти базовими знаннями та навичками щодо дій у разі виникнення кризових ситуацій. Надзвичайні події, такі як відключення енергопостачання, природні катастрофи, техногенні аварії або воєнні загрози, можуть створити небезпеку для життя і здоров'я людей, а також ускладнити доступ до необхідних ресурсів.

Саме тому навчання та тренування з населенням є важливим елементом підготовки громади до можливих викликів. Вони дозволяють не лише отримати корисну інформацію, а й практично відпрацювати алгоритми дій у разі надзвичайних ситуацій.

Мета цих заходів – підвищити рівень обізнаності мешканців, навчити їх швидко та правильно реагувати на небезпеку, забезпечити координацію дій між жителями, працівниками установ та екстреними службами. Особливу увагу під час навчань слід приділяти вразливим категоріям населення – людям похилого віку, дітям, особам з обмеженими можливостями.

Так, староста старостинського округу має відповідні обов'язки, які можуть включати організацію навчань та тренувань щодо дій у надзвичайних ситуаціях. Відповідно до **Закону України "Про місцеве самоврядування в Україні"** та **Закону України "Про правовий режим воєнного стану"**, староста відповідає за доведення до населення інформації про надзвичайні ситуації, правила поведінки та заходи безпеки. Відповідно до загальних завдань у сфері цивільного захисту, староста може організовувати навчальні тренування та інструктажі серед працівників і мешканців округу щодо дій у разі повного припинення електропостачання, пожежі, хімічної загрози, бойових дій.

Організація навчань та тренувань має бути системною, відповідати вимогам законодавства України та враховувати специфіку старостинського округу.

4.1. План організації тренування

Підготовка:

- розробити програму тренування з урахуванням місцевої специфіки.
- підготувати інструктивні матеріали, локації та обладнання.

Теоретична частина:

- лекції про причини та наслідки блекауту.
- інструктаж із правил безпеки та використання альтернативних джерел енергії.

Практична частина:

- розгортання пункту обігріву.
- моделювання ситуацій (наприклад, повне відключення електрики).

Завершення:

- аналіз тренування, збір відгуків, внесення коригувань у план реагування.

4.2. Проведення теоретичних занять із працівниками старостинського округу

Мета – забезпечити працівників необхідними знаннями для оперативного реагування на блекаут та організації допомоги мешканцям.

Ключові компоненти:

Лекція про природу блекаутів: основні причини та наслідки блекаутів; потенційні ризики для критичної інфраструктури (водопостачання, медичні установи, транспорт).

Інструктаж із першочергових дій керівника та працівників округу: алгоритм оцінки ситуації; встановлення зв'язку з енергопостачальною компанією та органами влади; розробка тимчасових рішень для забезпечення базових потреб мешканців.

Навчання принципам координації дій: взаємодія з місцевими службами (ДСНС, поліція, медики); організація пунктів обігріву та пунктів підтримки.

Вивчення сценаріїв можливих ситуацій: симуляція аварійних ситуацій (зупинка водопостачання, нестача палива тощо); аналіз реальних випадків масштабних відключень електрики.

4.3. Ознайомлення мешканців із базовими правилами дій під час блекауту

Мета – підготувати населення до раціональної поведінки у разі блекауту, забезпечити базовими знаннями про безпеку та злагодженість дій.

Ключові компоненти:

Інформаційні зустрічі: ознайомлення мешканців із поняттям блекауту та його наслідками; пояснення порядку дій під час відключення електроенергії («Як зберегти тепло в будинку?», «Як безпечно використовувати свічки», генератори, повербанки, тощо); інформація про місцезнаходження пунктів обігріву та підтримки.

Розповсюдження друкованих та цифрових матеріалів: пам'ятки, листівки, плакати із чіткими інструкціями; посилання на інтернет-ресурси або мобільні додатки з актуальною інформацією.

Організація інтерактивних сесій: запитання-відповіді, щоб уточнити й закріпити інформацію; демонстрація базових технічних навичок, наприклад, запуску генератора.

4.4. Участь у практичних заходах щодо відпрацювання взаємодії між службами та населенням

Мета – відпрацювати змодельовані ситуації під час блекауту, щоб забезпечити злагодженість між керівниками, службами та мешканцями.

Ключові компоненти:

Моделювання ситуацій надзвичайних ситуацій, наприклад - **Ситуація 1:** повне відключення електропостачання в регіоні.

- Перевірка готовності пунктів обігріву.

- Координація між працівниками округу та екстреними службами.

Ситуація 2: відключення водопостачання через зупинку насосних станцій.

- Організація доставки води мешканцям.
- Забезпечення роботи тимчасових точок видачі.

Ситуація 3: пожежа через неправильне використання генератора.

- Виклик екстрених служб.
- Евакуація постраждалих.

Розгортання пунктів незламності та підтримки: практичне навчання встановленню тимчасових джерел живлення; підготовка до прийому великої кількості людей.

Тренування населення: як діяти у разі надзвичайної ситуації (зберігати спокій, дотримуватися правил безпеки); як надавати першу допомогу; як користуватися альтернативними джерелами енергії та тепла.

Аналіз дій після тренувань: обговорення сильних і слабких сторін у відпрацюванні сценаріїв; внесення змін до плану дій на основі результатів.

Ці розширені етапи тренувань дозволять забезпечити злагоджену роботу працівників старостинського округу та населення під час блекауту, зменшивши ризики та покращивши ефективність реагування.

4.5. Організація навчання населення через консультаційні пункти

Поінформованість населення здійснюється через консультаційні пункти, створені при старостинських округах. Ці пункти є інформаційними центрами де мешканці можуть отримати необхідну інформацію щодо правил поведінки у надзвичайних ситуаціях, алгоритмів дій у разі загроз, а також забезпечують доступ до методичних матеріалів і рекомендацій фахівців з цивільного захисту

Діяльність старости у межах консультаційного пункту є важливою складовою підготовки громади до можливих кризових ситуацій. Чим більш проінформованим буде населення, тим ефективніше воно зможе діяти у разі надзвичайних подій.

Консультаційні пункти виконують кілька важливих завдань:

Інформування населення – надання актуальної інформації про можливі загрози (пожежі, повені, воєнні дії, техногенні аварії тощо).

Навчання основам безпеки – проведення інструктажів і тренінгів щодо першочергових дій у разі виникнення НС.

Розповсюдження навчальних матеріалів – надання буклетів, пам'яток, посібників із заходами безпеки.

Організація практичних занять – участь у навчальних евакуаціях, відпрацювання алгоритмів дій у кризових ситуаціях.

Консультації з індивідуальних питань – роз'яснення мешканцям їхніх прав та обов'язків у випадку НС.

Староста, як керівник старостинського округу, сприяє підвищенню рівня готовності населення до надзвичайних ситуацій та виконує такі функції у межах роботи консультаційного пункту:

Організаційна діяльність:

- забезпечення функціонування консультаційного пункту та створення необхідних умов для його роботи;
- взаємодія з органами місцевого самоврядування, ДСНС, медичними установами, комунальними службами та іншими структурами для наповнення консультаційного пункту актуальною інформацією;
- організація навчань, тренувань та інструктажів для населення щодо дій у надзвичайних ситуаціях.

Інформаційно-просвітницька робота:

- поширення інформаційних матеріалів, пам'яток, буклетів щодо безпеки в умовах надзвичайних ситуацій;
- проведення роз'яснювальної роботи серед мешканців про алгоритми дій у разі аварій, стихійних лих, воєнних загроз тощо;
- інформування населення про місця розташування пунктів обігріву, укриття, порядок евакуації, забезпечення життєдіяльності у разі тривалого відключення електроенергії, газопостачання чи водопостачання.

Консультаційна підтримка населення:

- надання мешканцям консультацій щодо дій у разі надзвичайних ситуацій;
- взаємодія з експертами та залучення спеціалістів для проведення консультацій та навчальних заходів;
- сприяння навчанню представників організацій та установ, відповідальних за безпеку в окрузі.

Підтримка вразливих категорій населення:

- виявлення потреб соціально незахищених верств населення та сприяння їх забезпеченню необхідною допомогою.
- надання особливих рекомендацій для людей похилого віку, осіб з інвалідністю, сімей з малолітніми дітьми щодо їхньої безпеки.

Координація дій у разі загрози або виникнення надзвичайних ситуацій:

- забезпечення швидкого поширення офіційної інформації та рекомендацій від органів влади;
- координація дій між мешканцями та рятувальними службами;
- сприяння проведенню евакуаційних заходів та організації тимчасових пунктів допомоги.

Консультаційні пункти при старостинських округах є важливим інструментом у навчанні населення правилам безпеки. Старости відіграють ключову роль у їхній роботі, забезпечуючи ефективну взаємодію між владою, рятувальними службами та громадянами. Завдяки їхнім зусиллям громади стають більш підготовленими до надзвичайних ситуацій, що сприяє збереженню життя та здоров'я людей.

РОЗДІЛ V

ОРГАНІЗАЦІЯ РОБОТИ ПУНКТІВ НЕЗЛМНОСТІ В УМОВАХ БЛЕ- КАУТУ

Пункти незламності – це спеціально облаштовані місця, що забезпечують базові умови для населення у разі тривалого відключення електроенергії, тепла та зв'язку. Основна мета – надання безпечного місця з доступом до води, тепла, зв'язку та необхідних медичних послуг.

Організація роботи "Пунктів незламності" в Україні регулюється постановою Кабінету Міністрів України від 17 грудня 2022 року № 1401 "Питання організації та функціонування пунктів незламності". Цей документ визначає вимоги щодо розгортання та діяльності таких пунктів у разі загрози або виникнення надзвичайних ситуацій, пов'язаних із припиненням або порушенням роботи систем життєзабезпечення в умовах воєнного стану.

Постанова також містить Примірну інструкцію щодо діяльності пунктів незламності та орієнтовний перелік їх комплектації.

Для забезпечення ефективної роботи "Пунктів незламності" важливо дотримуватися положень цієї постанови та враховувати можливі зміни або доповнення до неї.

Згідно з чинними нормативними документами, відповідальність за організацію роботи "Пунктів незламності" в територіальних громадах покладається на голову громади.

Голова громади несе загальну відповідальність за організацію та функціонування "Пунктів незламності", тоді як староста керує їхньою роботою на рівні свого округу. В умовах блекауту вони мають тісно співпрацювати, щоб забезпечити населення всім необхідним.

5.1. Організаційні заходи

Визначення відповідальних осіб

Голова громади (орган місцевого самоврядування):

- організовує роботу всіх пунктів у громаді;
- координує діяльність відповідних служб (ДСНС, поліції, медиків, комунальних підприємств);
- забезпечує належне матеріально-технічне оснащення пунктів;
- взаємодіє з обласною військовою адміністрацією та іншими державними органами щодо ресурсного забезпечення.

Староста старостинського округу:

- відповідає за функціонування пунктів у своєму окрузі;
- контролює наявність запасів (паливо, вода, продукти, медикаменти);
- організовує взаємодію з волонтерами та місцевими жителями;
- забезпечує оповіщення населення про роботу пункту;
- доповідає голові громади про стан пункту та потреби;
- призначає відповідальних за постачання ресурсів, зв'язок, охорону та медичне забезпечення.

Вибір місць розташування

Пункти облаштовуються у:

- адміністративних будівлях,
- школах,
- будинках культури,
- лікарнях,
- приміщеннях з автономним опаленням та можливістю підключення генераторів.

5.2. Матеріально-технічне забезпечення

Електропостачання:

- дизельні або бензинові генератори з запасом пального;
- альтернативні джерела енергії (сонячні панелі, акумуляторні батареї);
- ліхтарі, світильники на батарейках.

Запаси ресурсів:

- **вода:** мінімум 2 літри на людину на добу;
- **продовольство:** продукти тривалого зберігання (консерви, сухпайки, крупи, чай, кава, цукор);
- **медикаменти:** аптечки, знеболювальні, антисептики, перев'язувальні матеріали;
- **засоби обігріву:** ковдри, теплий одяг, буржуйки або електрообігрівачі (для пунктів із генераторами);
- **засоби зв'язку:** радіоприймачі, мобільні зарядні пристрої, супутниковий інтернет (Starlink).

5.3. Функціонування пунктів

Функціональні зони:

- **зона обігріву та відпочинку** (теплі приміщення з місцями для сидіння та відпочинку);
- **медична зона** (перша допомога, консультація медиків);
- **зона харчування** (місце для приготування гарячих напоїв, роздачі їжі);
- **зона зарядки пристроїв** (генераторні або акумуляторні станції для телефонів та ліхтарів);
- **інформаційний центр** (стенд з актуальною інформацією, точки доступу до Інтернету).

Графік роботи:

- у період кризової ситуації пункти працюють цілодобово;
- визначаються чергові для контролю за роботою пункту та безпекою громадян.

Безпека та порядок:

- організація чергування охорони (місцева поліція, тероборона, волонтери);
- дотримання правил громадського порядку та санітарних норм;
- проведення регулярного інструктажу для персоналу;

Інформаційна робота:

- оповіщення населення через радіо, соцмережі, оголошення в місцях масового скупчення;
- проведення навчань для мешканців щодо дій у випадку блекауту;
- розповсюдження буклетів з інформацією про роботу Пунктів незламності.

Взаємодія з іншими структурами:

- співпраця зі службами ДСНС, медичними установами, поліцією;
- взаємодія з місцевими підприємцями для забезпечення харчування та ресурсів;
- координація з обласною адміністрацією щодо централізованих поставок необхідних матеріалів.

Підбиття підсумків та вдосконалення:

- періодичний аналіз роботи пунктів та виявлення проблемних аспектів;
- вдосконалення плану дій з урахуванням досвіду та відгуків населення;
- регулярне оновлення списку необхідних ресурсів та інструкцій для відповідальних осіб.

Організація Пунктів незламності в громадах – це стратегічний захід, що допомагає забезпечити базові потреби населення під час кризових ситуацій. Важливо регулярно оновлювати плани дій, проводити навчання та підтримувати комунікацію з громадою.

РОЗДІЛ VI.

ПОРЯДОК ДІЙ ДЛЯ НАСЕЛЕННЯ В УМОВАХ БЛЕКАУТУ

6.1. Підготовчі заходи

Щоб мінімізувати наслідки блекауту, необхідно заздалегідь підготуватися:

Вода: мати запас питної та технічної води (мінімум 2-3 літри на людину на добу).

Їжа: зберігати продукти тривалого зберігання (консерви, сухофрукти, горіхи, каші, хлібці).

Світло: заpastися ліхтарями, свічками, батарейками та акумуляторними ліхтарями.

Засоби зв'язку: зарядити повербанки, радіоприймачі на батарейках, поповнити баланс мобільного.

Обігрів: мати теплий одяг, ковдри, альтернативні джерела обігріву (газові або твердопаливні печі, грілки).

Лікарські засоби: створити аптечку з необхідними медикаментами та засобами першої допомоги.

6.2. Дії під час блекауту

Якщо електропостачання раптово зникло:

Зберігайте спокій: перевірте, чи немає загрози для життя.

Переконайтеся, що діти, літні люди та особи з інвалідністю у безпеці.

Вимкніть електроприлади з розеток, щоб уникнути перевантаження при відновленні живлення.

Використовуйте альтернативні джерела освітлення, не залишайте свічки без нагляду.

Уточніть ситуацію через мобільний зв'язок, радіо або місцеві органи влади.

Економте заряд мобільних пристроїв, використовуйте енергозберігаючий режим.

6.3. Подальші дії в умовах тривалого блекауту

Підтримуйте контакт із сусідами, допомагайте людям, які потребують допомоги.

Дотримуйтеся правил гігієни, використовуйте вологі серветки, антисептики.

Раціонально використовуйте запаси їжі та води.

Знайдіть найближчий Пункт незламності, де можна зігрітися, зарядити пристрої та отримати допомогу.

Будьте обережні з альтернативними джерелами обігріву (не використовуйте газові пальники без вентиляції).

6.4. Безпека та порядок

- Не виходьте на вулицю без нагальної потреби.
- Уникайте аварійних ділянок, обірваних ліній електропередач.
- Використовуйте лише офіційні джерела інформації.
- Бережіть запаси, не піддавайтеся паніці.

6.5. Відновлення електропостачання

- Почергово вмикайте електроприлади, щоб уникнути перевантаження мережі.
 - Перевірте справність електропроводки.
 - Повідомте комунальні служби про можливі аварії або несправності.

Варіанти інформаційних пам'яток для населення старостинського округу:

- Як діяти одразу після відключення електроенергії.
- Що зробити для збереження продуктів у холодильнику.
- Як убезпечити електроприлади під час відновлення енергопостачання.
 - Рекомендації щодо створення "аварійного набору" (ліхтарі, батареї, повербанки, радіо, свічки).
 - Інструкція з безпечного використання генераторів та газових плит.

Як діяти у випадку порушення умов життєзабезпечення

При перебоях з електропостачанням:

- придбайте свічки, ліхтарики, сірники;
- запасіться водою, продуктами, які не потребують підігріву, необхідними ліками.

У випадку відключення електроенергії:

- вимкніть із розеток техніку, якою не користуєтесь, оскільки можуть бути перепади напруги;
- будьте обережними під час використання свічок та сухого спирту;
- знайдіть громадське приміщення, де є електроенергія і тепло.

На час стабілізаційного відключення електроенергії:

- від'єднайте від мережі всі енергоємні прилади (пральні машини, чайники, бойлери, електроплити тощо) та вимкніть світло в приміщеннях, якими не користуєтесь;
- з появою світла, не вмикайте одночасно всі енергоємні прилади, користуйтеся ними по чергово;
- утримуйтеся від використання зовнішнього освітлення будинків.

При відключенні тепlopостачання:

- оберіть одне приміщення в будинку для обігріву;
- щільно закрийте вікна шторами; бережіть тіло від переохолодження, для захисту організму використовуйте теплий одяг і взуття;
- за можливості, переїдьте до родичів або знайомих, у яких є опалення.

При перебоях з водopостачанням:

- зробіть запас питної та технічної води на 2-3 доби;
- використовуйте питну воду з природних джерел, бюветів, криниць, колодязів-качалок;
- зберігайте воду у закритих ємностях;
- кип'ятіть воду для пиття та приготування їжі;
- знайдіть пересувний пункт розливу води.

При перебоях з газopостачанням:

- закупіть сухий спирт, туристичні примуси та балони з газом до них;
- підготуйте туристичний пальник для приготування їжі;
- створіть запаси продуктів швидкого приготування/довгого зберігання;
- за можливості, сплануйте варіант переїзду на зиму в будинок із пічним опаленням.

Детальніше, щодо дій населення у випадку порушення умов життєзабезпечення, можна ознайомитися в Інструкції для населення «Порядок дій у разі порушення роботи систем життєзабезпечення з урахуванням усіх можливих ризиків», що міститься на сайті Центру за посиланням: <https://nmc.dsns.gov.ua/upload/5/4/3/0/6/instrukcia.pdf>

ВИСНОВКИ

Роль керівників старостинських округів є визначальною у підтримці стабільності громади в умовах тривалого відключення електроенергії. Завдяки оперативним рішенням, ефективній комунікації, стратегічному плануванню та згуртованості мешканців можна забезпечити мінімізацію ризиків, захист населення та збереження функціонування основних соціальних і господарських процесів.

Для ефективного реагування на **блекаут** важливо застосовувати комплексний підхід, який включає:

Попередню підготовку – аналіз ризиків, розробку планів дій, створення запасів продовольства, води, медикаментів та джерел альтернативного живлення.

Оперативне реагування – швидке прийняття рішень, злагоджена координація всіх служб та активна комунікація з населенням.

Відновлення інфраструктури – пошук рішень для стабільного енергозабезпечення, налагодження співпраці з енергетичними компаніями та державними органами.

Адаптація та вдосконалення – врахування досвіду попередніх криз, удосконалення алгоритмів дій та запровадження нових технологічних рішень.

Згуртованість громади є критично важливим чинником під час кризових ситуацій і передбачає:

Підтримку взаємодії між мешканцями, волонтерами та місцевою владою. Кожен член громади має розуміти свою роль у процесі подолання наслідків відключення енергопостачання.

Організацію ініціативних груп. Взаємодопомога в межах населеного пункту дозволяє розподілити ресурси ефективніше.

Залучення бізнесу та громадських організацій. Локальні підприємці можуть підтримати громаду, надаючи необхідні товари та послуги.

Розвиток інформаційної взаємодії. Важливо забезпечити альтернативні канали зв'язку, такі як радіозв'язок, мобільні сповіщення та інформаційні дошки.

Формування культури готовності. Регулярні тренування, інформування населення та навчання з реагування на надзвичайні ситуації підвищують рівень готовності громади до блекаутів.

Завдяки комплексному підходу та згуртованій роботі мешканців громади можна не лише ефективно долати енергетичні кризи, а й підвищити рівень соціальної відповідальності, зміцнити довіру між людьми та створити більш стійке до надзвичайних ситуацій середовище.

Керівники старостинських округів мають не лише **реагувати на кризу**, а й **завчасно готувати громаду**, підвищуючи рівень її стійкості та адаптаційної здатності. Тільки так можна забезпечити ефективне функціонування громади в умовах будь-яких надзвичайних ситуацій.

Підготовленість громади – це запорука безпеки кожного. Чим більше люди знають про способи реагування на кризові ситуації, тим ефективніше вони зможуть діяти у разі реальної загрози.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Кодекс цивільного захисту України, відомості Верховної Ради (ВВР), 2013, № 34-35, ст.458 (зі змінами, внесеними згідно із Законами).
2. Закон України «Про правовий режим надзвичайного стану», відомості Верховної Ради України (ВВР), 2000, № 23, ст.176 (зі змінами, ВВР, 2023, №№ 47-50, ст.120).
3. Закон України «Про місцеве самоврядування в Україні», відомості Верховної Ради України (ВВР), 1997, № 24, ст.170 (зі змінами, ВВР, 2024, № 30, ст.222).
4. Закон України «Про внесення змін до Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні» щодо вдосконалення правового регулювання інституту старост та його діяльності в умовах воєнного стану» № 9518 від 24.07.2023 року.
5. Постанова КМУ від 9 січня 2014 року №11 «Про затвердження Положення про єдину державну систему цивільного захисту» (зі змінами).
6. Постанова Кабінету Міністрів України від 24 березня 2004 р. № 368 «Про затвердження Порядку класифікації надзвичайних ситуацій за їх рівнями» (зі змінами внесеними постановами Кабінету Міністрів України від 29.12.2021 № 1405).
7. Постанова Кабінету Міністрів України від 21 серпня 2019 р. №852 «Про затвердження Порядку взаємодії органів виконавчої влади і місцевого самоврядування в умовах надзвичайних ситуацій».
8. Постанова Кабінету Міністрів України від 17 грудня 2022 року № 1401 «Питання організації та функціонування пунктів незламності».
9. «Абетка безпеки», що міститься на офіційному сайті ДСНС України за посиланням <https://dsns.gov.ua/abetka-bezpeki>
10. Положення про старосту, затвержене рішенням відповідної місцевої ради (ч. 3 ст. 541 Закону «Про місцеве самоврядування в Україні»).
11. Посібник для старост та старостинських округів «Статус та повноваження старости», розроблений координатором проєктів ОБСЄ в Україні (ГКП) у партнерстві з Міністерством розвитку громад та територій України (Мінрегіон), Organization for Security and Co-operation in Europe, 20 червня 2022 р..
12. Посібник для органів місцевого самоврядування та їх посадових осіб «Моделі старостинських округів: налаштування діяльності старост через аналіз потреб громади», координатор проєктів ОБСЄ в Україні (ГКП) у партнерстві з Міністерством розвитку громад та територій України (Мінрегіон), Organization for Security and Co-operation in Europe, 20 червня 2022 р.

13. «Практичні рекомендації: настільна книга старости об'єднаної територіальної громади», Хмельницький 2018 р. Посібник, що містить практичні поради для старост щодо організації роботи в умовах надзвичайних ситуацій.